

Fredningsforslag i Skanderborg og Aarhus Kommuner

Stilling-Solbjerg Søes omgivelser og Pilbrodalen

Udarbejdet af Danmarks Naturfredningsforening, 15. april 2016

Danmarks
Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforening • Masnedøgade 20 • 2100 København Ø • Tlf. 39 17 40 00 • dn@dn.dk • www.dn.dk

Sagsbehandler: Henrik Jørgensen
Kontaktoplysninger: Tlf. 61 65 24 09, mail hej@dn.dk

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del
Retten i Aarhus
Vester Allé 10
8000 Aarhus C

Fredningsforslag for Stilling-Solbjerg Sø

Indholdsfortegnelse

1. Baggrunden for forslaget	side 3
2. Fredningsforslagets afgrænsning	side 3
3. Beskrivelse af fredningsområdet	side 4
4. Frednings- og planlægningsmæssige forhold	side 8
5. Forslag til fredningsbestemmelser	side 9

Bilag

Bilag 1: Areal- og lodsejerliste
Bilag 2: Budgetoverslag
Bilag 3: Bemærkninger til budgetoverslaget
Bilag 4: Redegørelse for eksisterende fredninger
Bilag 5: Floralister

Kortbilag

Kortbilag 1: Fredningskort i 1:6.500 og oversigtskort over eksisterende fredninger i
1:30.000
Kortbilag 2: § 3 områder i 1:9.500

1. Baggrunden for forslaget

Danmarks Naturfredningsforening fremsætter hermed i henhold til Naturbeskyttelseslovens § 36, jf. § 33 stk. 3, forslag til fredning af 416 hektar i Skanderborg og Aarhus Kommuner.

Forslaget har to formål. Det første formål er at give offentligheden bedre adgang til området. Da størstedelen af de fredede arealer er i privat eje, er offentlighedens adgang begrænset. På grund af søens bynære beliggenhed vil det være af stor rekreativ betydning at forbedre offentlighedens adgang; det er derfor et mål med fredningen at skabe mulighed for et sammenhængende stiforløb hele søen rundt. Det andet formål er at forenkle administrationen af de nugældende fredninger af arealer omkring Stilling-Solbjerg Sø, som består af 6 fredninger plus en kirkefredning. Alle fredningerne med undtagelse af kirkefredningen ønskes samlet til én fredning med enslydende bestemmelser. Til styrkelse af begge formål ønsker foreningen desuden at inddrage et areal i landzone langs søen, som ikke er omfattet af de oprindelige fredninger og et areal, ejet af Miljø- og Fødevarerministeriet, der ligger som en kile ind i en af fredningerne.

I starten af 1960'erne blev nogle af de attraktive arealer tæt ned mod Stilling-Solbjerg Sø udstykket til sommerhusgrunde. For at sikre de resterende sønære arealer imod yderligere bebyggelse, blev der i årene umiddelbart efter gennemført 6 fredninger. Fredningen af Stilling Kirkes omgivelser blev gennemført i 1952. Området mellem Rødkol Skov og Fregerslev Færgested blev ikke fredet.

Fredningernes formål er i store træk enslydende (bilag 4): De har alle til formål at opretholde status quo og dermed sikre, at arealernes karakter af landbrugs- og skovbrugsejendomme opretholdes. Fredningerne indeholder forbud imod beplantning, hvilket er med til at sikre de meget fine udsigtsforhold i området. Fredningerne har også bestemmelser om driften af mark- og skovområderne, som skal vise hensyn til bevarelsen af områdets landskabs- og naturværdier. Desværre gav fredningerne kun i meget begrænset omfang mulighed for at etablere stier omkring Stilling-Solbjerg Sø. I fredningen syd for Stilling Sø blev der dog oprettet nogle stier, opholdsarealer og P-pladser.

Miljø- og Fødevarerministeriet har efterfølgende erhvervet et areal mellem Svendsodde og Lasseodde, men da det for nærværende er vanskeligt tilgængeligt besøges det ikke meget af offentligheden.

Danmarks Naturfredningsforening ønsker at befolkningen får bedre muligheder for at opleve landskabet og naturen nær søen. Det er ikke mindst på den baggrund, at foreningen stiller forslag til en revision og udvidelse af de nugældende fredninger, som giver mulighed for etablering af en sti rundt om søen, som desuden kan forbindes med lokale og regionale stisystemer.

2. Fredningsforslagets afgrænsning

Fredningsforslagets afgrænsning fremgår af kortbilag 1. Forslaget omfatter de væsentligste landzonearealer omkring søen og i Pilbrodalen.

Fredningsgrænsen følger som udgangspunkt søbeskyttelseslinien på 150 meter med adskillige tilpasninger i forhold til veje, bebyggelse, terræn, diger mm. I Pilbrodalen er det i høj grad beliggenheden af skovbryn og stejle dalsider, som har bestemt fredningens afgrænsning.

Ovenstående vedrører afgrænsningen af de 6 gamle fredninger. Hertil kommer to forslag til udvidelser, som skal gøre det muligt dels at etablere et sammenhængende stinet, dels at opnå en bedre sikring af områdets landskabs- og naturværdier. Den største udvidelse på 14,2 hektar er området mellem skoven Rødkol og Fregerslev Færgested, den mindste på 4,2 hektar er en del af Pilbrodalens vestside nær søen, et areal som ejes af Miljø- og Fødevareministeriet. Forslagene ligger begge i Skanderborg Kommune og er overvejende afgrænset af matrikelskel.

Fredningsområdet dækker et areal på 416 hektar, hvoraf 367 hektar ligger i Skanderborg Kommune fordelt på 85 private lodsejere, Miljø- og Fødevareministeriet og Skanderborg Kommune, og 49 hektar ligger i Aarhus Kommune fordelt på 7 private lodsejere og Aarhus Kommune.

Fra Miljø- og Fødevareministeriets areal ved Vitved med Svendsodde midt i billedet

3. Beskrivelse af fredningsområdet

3.1 Geologi og landskab

Stilling-Solbjerg Sø er 7 km lang med en vandflade på 383 hektar, og den strækker sig fra Stilling i Skanderborg Kommune til Solbjerg i Aarhus Kommune. Søen har et usædvanligt, bugtet forløb med flere retvinklede knæk. Den er op til 19 meter dyb med en gennemsnitsdybde 8,1 meter og er omgivet af mellem 10 og 40 meter høje skrænter og skrånninger. Vandspejlet i Stilling-Solbjerg Sø ligger 50 meter over havet, og især mod vestenden af søen er terrænet højtliggende og kulminerer lige syd for Pilbrodalen i Ørnekol 128 meter over havet. Søen modtager tilløb fra bække, kilder og

grundvand, og vandets opholdstid er beregnet til ca. 2½ år. Søens afløb er begyndelsen til Århus Å, som har udløb i Århus Bugt.

Stilling-Solbjerg Sø ligger i en stor smeltevandsdal, som kan følges fra ca. 4 kilometer øst for søen mod vest gennem Illerup Ådal, Mossø og Salten Langsø frem til sidste istids hovedopholdslinie, hvor den udmunder i den store gletscherport ved Sepstrup Sande. Den østjyske israndslinie, der markerer fronten af det sidste store isfremstød i det østlige Jylland, forløber lige vest om søen. Dette isfremstød har givet landskabet omkring søen sin endelige hovedudformning, og det har spærret søens afløb mod vest således, at Stilling-Solbjerg Sø som nævnt i dag afvander til Jyllands østkyst via Århus Å.

Syd for søen ligger den delvis fredede Pilbrodal, som i begge ender har forbindelse til Stilling-Solbjerg Sø. Pilbrodalen er udpeget som nationalt geologisk interesseområde, da den på en overskuelig måde demonstrerer de karakteristiske træk ved en smeltevandsdal fra istiden, som sandsynligvis er udformet under isen som en egentlig tunneldal. Pilbrodalen er meget smal og dyb med op til 50 meter høje dalsider og et slynget forløb. Dalbundens længdeprofil er præget af markante lavninger adskilt af tydelige tærskler.

Landskabsudviklingen under istiderne har været påvirket af undergrundens lag, som i området er højtliggende og består af kvartssand fra tertiærtidens miocænetage. Sandet har været indvundet i to grave ved vestenden af Pilbrodalen, som nu er skredet til.

Stilling-Solbjerg Sø er formentlig opstået efter bortsmeltning af en stor dødsklump i bunden af smeltevandsdalen, men generelt kan der ikke siges at være givet en tilfredsstillende forklaring på landskabsdannelsen i området med Stilling-Solbjerg Sø og Pilbrodalen.

3.2 Naturtyper

Bortset fra ved byerne Stilling og Solbjerg og ved skovene, går de dyrkede marker næsten overalt tæt på søen. De er dog adskilt fra den af en bræmme af eng og mose og eventuelt også af overdrev, hvor skrænterne er mest stejle. Det småkuperede morænelandskab ovenfor skrænterne er næsten komplet opdyrket. I de to byer, som ligger i hver sin ende af søen, er de sønære arealer til dels af mere parkagtig karakter.

Rødkol Skov

På nordsiden af søen ligger Rødkol Skov og Agerskov nær Stilling. Overfor disse på søens sydside ligger Bolskov. Alle tre skove er gamle fredskove og rummer overvejende ældre løvtræsbevoksninger. Det er sandsynligt, at de har kontinuitet som

skov meget langt tilbage i tiden, og de rummer bøge- og ellebevoksninger, der formentlig kan betegnes som naturskov. Enkelte steder langs søen i øvrigt er der ved naturlig tilgroning opstået mindre skove, se desuden nedenfor under Pilbrodalen.

Søbreddens samlede længde, målt langs matrikelgrænserne, er 16,8 kilometer. Heraf ligger 1,1 kilometer i byzone og 3,2 kilometer langs skov. Af de øvrige 12,5 kilometer er godt 4 kilometer helt eller næsten helt åbne med frit udsyn over vandet. På de sidste godt 8 kilometer er der en mere eller mindre bred bræmme af pilekrat og/eller høj tagrørsump, som hindrer frit udsyn over vandet, når man færdes tæt ved søen.

De sidst nævnte 12,5 kilometer søbred er overvejende en integreret del af naturtyper, som er beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3. Det drejer sig mest om enge, men også om moser og overdrev.

Hovedparten af de lysåbne naturtyper rundt om søen er afgræsset af kvæg eller heste. Ofte er selve søbredden hegnet fra, hvilket er medvirkende til at størstedelen af bredden er groet til.

Den vestlige halvdel af Pilbrodalen er fredet samtidig med arealerne omkring Stilling-Solbjerg Sø. Tre mindre søer i dalbunden er siden istiden fyldt op og groet til som moser, men har delvis fået åbne vandflader igen efter tørvegravning. De stejle dalsider er bevokset med skov, krat og overdrev. Skovene er for størstedelen fredskov af naturmæssigt værdifuld, gammel løvskov, og overdrevene er af Skanderborg Kommune klassificeret som den mest værdifulde natur i det samlede fredningsområde.

Selve Stilling-Solbjerg Sø er taget med i fredningsforslaget i det omfang, den er omfattet af de nugældende fredninger (se kortbilag 1 og bilag 4). Det er ikke fundet formålstjenligt at udvide den fredede del af søen, da dens beskyttelse må anses for at være tilstrækkeligt varetaget via § 3-beskyttelse, vandplan og regulativ. Søens miljø- og naturforhold vil ikke blive nærmere omtalt.

3.3 Plante- og dyreliv

En række til dels sjældne plantearter som er karakteristiske for fredningsområdet vigtigste naturtyper viser, at området rummer mange forekomster af værdifuld natur, som er relativt upåvirket af intensiv skov- og landbrugsdrift. Det drejer sig især om gammel løvskov med lang kontinuitet, om de udstrakte og ofte vældpåvirkede enge og moser og om overdrev, ikke mindst på de stejle skrænter i Pilbrodalen.

Fra Pilbrodalen og det relativt smalle fredningsområde omkring Stilling-Solbjerg Sø kendes mindst 350 vilde plantearter, hvilket er omkring 1/3-del af den oprindelige danske flora (se nærmere i bilag 5).

Bortset fra søens og engenes fugleliv (bilag 6) er der ikke mange tilgængelige oplysninger om områdets dyreliv. Bolskov rummer dog et gammelt grævlingekompleks.

3.4 Fortidsminder og kulturspor

Spredt indenfor fredningsområdet findes sammenlagt ca. 3,6 kilometer beskyttede sten- og jorddiger, men der er i øvrigt ingen fredede fortidsminder i form af gravhøje eller lignende. Af ikke fredede oldtidsfund findes spor af en vej ved Blegind Bæk og lige øst herfor er der fundet et par stenalderboplads nær søbredden.

Frem til 1960 var der færgefart mellem Fregerslev Færgested ved Søgårde på søens nordside og næsset "Amerika" på sydsiden ved Bolskov, hvor det stråttækte, kampestensbyggede færgehus stadig ligger.

Klappåge til Miljø- og Fødevareministeriets areal ved Uglereden nær Pilbrodalens munding.

3.5 Offentlighedens adgang og friluftsliv

Ved både Stilling og Solbjerg byer er der offentlige stier og opholdsarealer nær søen, og fra Stilling er der etableret sti parallelt med Søvejen frem til Pilbrodalen. Videre langs søen og i den nordlige ende af Pilbrodalen er der parkerings- og opholdsmuligheder og stier på nogle små arealer, der ejes af Miljø- og Fødevareministeriet. Den private fællesvej Bolskovvej giver adgang for umotoriseret færdsel frem til Bolskov. Videre mod øst ejer Miljø- og Fødevareministeriet bredarealet mellem Svendsodde og Lasseodde nordøst for Vitved. På søens nordside er der parkerings- og opholdsmulighed ved Fregerslev Færgested.

Langs den knap 17 kilometer lange søbred er det i dag muligt at færdes rimeligt nær søen og uden for trafikerede veje på ca. 6,5 kilometer. Det er dog kun på ca. 4 kilometer, at der er adgang til selve søbredden, og heraf må de 1,5 kilometer mellem Svendsodde og Lasseodde for nærværende siges at være vanskeligt tilgængelige.

Sagsrejser ønsker at skabe grundlag for, at det bliver muligt at færdes til fods ad et sammenhængende stisystem hele vejen rundt om Stilling-Solbjerg Sø. Det manglende stiforløb på godt 10 kilometer skal helt overvejende etableres på privat ejendom.

En sti omkring hele søen vil kunne komme til at stå i forbindelse med eksisterende stier i Pilbrodalen, som forbinder videre til stier i Anebjerg Skov, der er et skovrejsningsområde mellem Skanderborg, Stilling og Fruering. Herfra er der stiforbindelse videre til Skanderborg Sø. Der vil desuden kunne blive sammenhæng

med eksisterende eller planlagte stier omkring Hørning nord for søen og i Solbjerg Skov, som er et skovrejsningsområde nord for Solbjerg.

Det foreslåede stiforløb vil udenfor byerne mest være beliggende på enge og overdrev eller i skel mellem disse og de tilgrænsende marker. To mindre strækninger vil gå gennem skov. Stien skal have karakter af trampespor, evt. befæstet i beskedent omfang af hensyn til vedligeholdelse. Adgang til græssede arealer kan ske via klaplåger. På Naturstyrelsens areal mellem Svendsodde og Lasseodde foreslås mulighed for etablering af opholdsareal, shelters, en beskeden anløbsbro, borde/bænke og lignende indretninger, der understøtter friluftslivet. Ved stiens passage over Aarhus Å og to mindre vandløb skal der etableres gangbroer. Ved Folmerbro ønskes etableret en lille p-plads.

Søen er åben for sejlads med mindre, ikke-motordrevne fartøjer som kanoer, kajaker, robåde og sejlbåde. Sejlads med motor er tilladt i særlige, specificerede tilfælde.

3.6 Naturpleje og naturplejeaftaler

Muligvis 4 aftaler om græsning af § 3-områder på tilsammen 9,45 ha (Arealinfo/miljøtilsagn/øvrige typer/foranstaltning/ha). I praksis er der mere græsning, fx på Naturstyrelsens arealer bl.a. mellem Svendsodde og Lasseodde. Kommunerne må vide mere.

3.7 Råstofindvinding og vandindvindingsinteresser

Stilling-Solbjerg Sø ligger i et stort strøg omkring Århus, der er udpeget som område med særlige drikkevandsinteresser. Der er ingen reservationer til råstofgravning.

4. Frednings- og planlægningsmæssige forhold

4.1 Eksisterende fredninger

Det foreslåede fredningsområde er, med undtagelse de i afsnit 2 nævnte arealer til udvidelse, omfattet af 6 gældende fredninger, som blev gennemført mellem 1963 og 1965. Grænsende til fredningsområdet findes Stilling Kirkefredning og en fredningslignende deklARATION for et søbredsareal i Solbjerg. De gældende fredninger er beskrevet i bilag 4.

Fredningerne indeholder en række særbestemmelser, som giver mulighed for at opføre beboelseshuse, sommerhuse og andre bygninger samt indvinde råstoffer på nærmere angivne ejendomme. Tilladelser, som ikke er realiserede, må efter sagsrejsers opfattelse anses for bortfaldet, da de kun kan realiseres, såfremt der opnås tilladelse efter anden, senere tilkommen lovgivning.

4.2 Zonestatus

Hele fredningsområdet ligger i landzone.

4.3 Kommune-, lokalplan- og øvrige planforhold

I kommuneplan 2013 for både Skanderborg og Aarhus Kommuner er hele fredningsområdet i landskabelig henseende anbragt i højeste kategori (særligt landskabeligt interesseområde henholdsvis særlig god landskabskarakter). Der er derfor ingen planer om byudvikling, særlige tekniske anlæg, vindmøller eller lignende.

I Skanderborgs kommuneplan er desuden både de eksisterende og de potentielle naturområder klassificeret på en 3-delt skala som henholdsvis A, B eller C målsat § 3-natur og som potentiel natur af 1., 2. eller 3. klasse. I begge henseender har den fredede del af Pilbrodalen højeste målsætning, mens arealerne omkring Stilling-Solbjerg Sø har mellemste målsætning. Målsætningen er et udtryk for, i hvor høj grad kommunen vil arbejde for bevaring og udvikling af naturindholdet. Hele området er desuden udpeget som del af et større naturnetværk af spredningskorridorer/økologiske forbindelser. Pilbrodalen er som omtalt i afsnit 3.1 udpeget som nationalt geologisk interesseområde.

Udsigt mod skoven Rødkol fra Bolskovvej, hvor søen er smallest

5. Forslag til fredningsbestemmelser

§ 1 Fredningens formål

Fredningen har til formål

- at sikre og forbedre områdets landskabelige værdier således, at området fremtræder som et åbent landskab med vide udsigter,
- at sikre og forbedre områdets naturværdier herunder, at de lysåbne naturtyper bevares og forbedres ved god drift og pleje, og at skovene bevares som naturmæssigt værdifulde løvskove,
- at sikre de geologiske interesser og skabe grundlag for, at der sker en formidling heraf,
- at sikre og forbedre områdets rekreative værdier, herunder offentlighedens muligheder for landskabs- og naturoplevelser ved at udsigter sikres, og at der etableres en sammenhængende stiforbindelse rundt om hele Stilling-Solbjerg Sø med forbindelser til omegnens offentligt tilgængelige naturområder,

- at skabe grundlag for naturpleje.

§ 2 Fredningsområdet

Fredningsområdet afgrænses som vist på kortbilag 1.

§ 3 Bevaring af området

Fredningsområdet skal bevares i sin nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved dispensation fra Fredningsnævnet, for eksempel i forbindelse med naturgenopretning/naturforbedring eller rekreativ anvendelse.

§ 4 Arealernes drift og anvendelse

Arealernes drift og anvendelse skal tilrettelægges således, at fredningens formål opfyldes. For de vigtigste arealkategorier gælder følgende:

Arealer i landbrugsmæssig omdrift

Landbrugsjord i omdrift kan benyttes som hidtil. Dog er tilplantning med flerårige udsigtshæmmende afgrøder som energipil, juletræer, frugttræer og lignende samt læhegn og vildtremiser ikke tilladt. Undtaget fra forbuddet er tilplantning i private haver.

Beskyttet natur

Der må kun foretages ændringer i tilstanden af naturtyper, som er beskyttet jævnfør naturbeskyttelseslovens § 3, når ændringerne har et naturforbedrende sigte. Der må således ikke gødskes, anvendes pesticider, omlægges eller jordbearbejdes, sås eller plantes, drænes, kalkes, tilskudsfodres eller foretages udsætning eller fodring af vildt.

Skov

I fredskov, vist med særlig signatur på fredningskortet, skal eksisterende løvtræsarealer af naturligt hjemmehørende træarter opretholdes. Fredskovpligtige løvtræsarealer må således ikke konverteres til nåleskov, herunder juletræer og pyntegrønt, eller tilplantes med ikke-hjemmehørende arter af løvtræ. Der må ikke foretages renafdrift. Fredningen er ikke til hinder for, at fredskov lades urørt, eller for at skovdrift ved plukhugst, stævning og/eller skovgræsning bevares eller genindføres. På skovarealer der ikke er fredskovpligtige, vist med almindelig skovsignatur på fredningskortet, kan der i medfør af plejeplanen (se § 10) eventuelt foretages rydninger af hensyn til forbedring af udsigter og/eller genskabelse af lysåbne naturtyper.

Det bemærkes, at de ikke fredskovpligtige arealer er opstået ved naturlig tilgroning af lysåbne arealer efter den oprindelig frednings ikrafttræden i 1963-65. De oprindelige fredningskendelsers forbud plantning er derfor fortsat gældende.

§ 5 Byggeri mv.

Der må ikke etableres nye boliger i området, herunder hverken i eksisterende bebyggelse eller som nybyggeri. Det gælder dog ikke medhjælper- og generationsskifteboliger, der lovligt kan etableres i medfør af Lov om planlægning § 36, stk. 1 nr. 12.

Ombygninger af og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter Fredningsnævnets godkendelse. Opsætning af solceller på eksisterende bygninger kræver tillige Fredningsnævnets godkendelse. Fredningen er ikke til hinder for indvendig ombygning af eksisterende bygninger.

Der må heller ikke opføres anden ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan uden tilladelse fra Fredningsnævnet opføres på arealer, som er omfattet af fredningskortets signatur "hus med have/gårdsplads".

Bygninger som er nødvendige for landbrugsdriften kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter godkendelse af Fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje.

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for husdyr efter Fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Deponering må ikke finde sted indenfor fredningsområdet.

Søens vestlige ende med Stilling i baggrunden

§ 6 Faste konstruktioner og anlæg

Der må ikke etableres faste anlæg og konstruktioner som f.eks. tårne, vindmøller, solcelleanlæg, tankanlæg, transformerstationer, master o.l. Der må ikke føres luftledninger over arealerne. Der må kun etableres sædvanlig nedadrettet belysning og

kun i tilknytning til boliger og driftsbygninger. Arealerne må ikke benyttes til oplag, opstilling af udrangerede maskiner og lignende.

Udenfor have- og gårdspladsarealer må der ikke anbringes campingvogne eller lignende, og teltslagning må ikke finde sted. Dog kan der på offentligt ejede arealer i henhold til en gældende plejeplan etableres en shelterplads/primitiv overnatningsplads, hvor der er mulighed for teltslagning. Der kan endvidere etableres bålplads og opstilles borde-/bænkesæt

Etablering af sportsanlæg som golfbaner, skydebaner, motorbaner og landingsbaner for fly og helikoptere m.m. er ikke tilladt.

Der må alene opsættes almindelige landbrugshegn (trådhegn) til hegning af husdyr. I skovene kan der opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. hjortehegn og hvide træhegn (hestehegn).

Der skal inden for fredningsområdet etableres en P-plads ved Folmerbro og gangbroer over Århus Å, Vitved Bæk og Blegind Bæk jævnfør fredningskortet. Der kan etableres yderligere gangbroer i forbindelse med anlæg af stien rundt om søen, såfremt plejemyndigheden skønner det nødvendigt.

Der må opsættes mindre informationstavler, markeringer af stiforløb mv. til formidling af fredningen på foranledning af plejemyndigheden.

§ 7 Terrænændringer mv.

Der må ikke foretages terrænændringer. Der må ikke fyldes op, graves af eller planeres. Råstoffer må ikke udvindes, heller ikke til eget brug. Undtaget fra forbuddet er mindre terrænændringer i private haver.

§ 8 Offentlighedens adgang

Offentlighedens adgangs- og opholdsret i området følger af de almindelige bestemmelser i gældende love, og eksisterende veje og stier er således åbne for offentlighedens færdsel til fods eller på cykel, jf. naturbeskyttelseslovens § 26.

Arealer, der er offentligt ejede, skal som udgangspunkt holdes åbne og tilgængelige for offentligheden. Det omfatter også arealer, der er hegnede af hensyn til græssende dyr. Her skal der etableres de nødvendige stenter, klaplåger eller lignende.

Der udlægges nye stier som vist med særlig signatur på fredningskortet. Stierne kan etableres som trampespor eller slåede op til 2 meter brede stier. Stierne må kun benyttes til færdsel til fods, og det er ikke tilladt at medtage hunde.

Plejemyndigheden skal inden for 1 år efter fredningens gennemførelse have etableret de på kortet viste nye stier inklusive de nødvendige gangbroer mm. Yderligere stier kan etableres efter aftale med lodsejerne og efter Fredningsnævnets godkendelse.

§ 9 Naturpleje

Plejen af områdets lysåbne, beskyttede naturtyper (særlig overdrev og enge) tilrettelægges så den sikrer en lav vegetationshøjde ved græsningssæsonens afslutning, medmindre plejen udføres ved helårsgræsning. Tilgroning med træer og buske skal forhindres, og rydning af eksisterende opvækst kan ske efter nærmere anvisning i den til enhver tid gældende plejeplan.

§ 10 Plejemyndighed og plejeplaner

Skanderborg og Aarhus Kommuner er plejemyndighed for de privatejede arealer, mens Naturstyrelsen er plejemyndighed for og gennemfører pleje på Miljø- og Fødevareministeriets arealer.

Såfremt en lodsejer eller forpagter ikke selv ønsker at gennemføre naturpleje, har kommunerne ret til, efter forudgående drøftelse med ejeren, at udføre natur- og landskabspleje på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål, jf. den til enhver tid gældende bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn, for tiden bekendtgørelse nr. 802 af 21/06/2013.

Plejemyndighederne udarbejder en fælles plejeplan for det fredede område senest 1 år efter fredningens gennemførelse. Den første plejeplan skal gælde for højst 5 år, de senere for højst 10 år.

Plejeplanen skal udmønte fredningens formål og redegøre for plejeforanstaltninger og eventuelle detailændringer i almenhedens adgangsret. Plejeplanen kan desuden indeholde forslag til etablering af enkle publikumsforanstaltninger.

Der skal gives grundejere, forpagtere og Danmarks Naturfredningsforening ret til at udtale sig om forslaget til plejeplan.

Såfremt der er uenighed om indholdet af plejeplanen, forelægges de specifikke uenigheder for Fredningsnævnet til afgørelse, jævnfør ovennævnte bekendtgørelse.

Plejemyndigheden har, uanset fredningen, som hidtil pligt til at pleje egne arealer, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Overordnede retningslinjer for naturplejen fremgår af § 9.

§ 11 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke vil stride imod fredningens formål, jævnfør Naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 12 Ophævelse af eksisterende fredning

Følgende fredninger ophæves ved gennemførelsen af nærværende fredning:

- Stilling Sø Nord (Overfredningsnævnet 13. marts 1964).
- Stilling Søer Nord (Overfredningsnævnet 16. januar 1963).
- Solbjerg Sø Nord/Syd (Overfredningsnævnet 12. februar 1965).
- Solbjerg Sø Øst (Overfredningsnævnet 2. februar 1965).
- Solbjerg Sø Sydvest (Overfredningsnævnet 12. februar 1965).

- Stilling Sø Syd (Overfredningsnævnet 25. maj 1964).

Lavtliggende areal ved Folmerbro, hvor Vitved Bæk løber ud i søen

Bilag 1: Areal- og lodsejerliste (vedlagt)

Bilag 2: Budgetoverslag (vedlagt)

Bilag 3: Bemærkninger til budgetoverslaget (mangler)

Bilag 4: Redegørelse for eksisterende fredninger:

1. **Stilling Sø Nord** (Overfredningsnævnet 13. marts 1964).
Generelle bestemmelser:

En status quo fredning med formål om at opretholde karakteren af land- og skovbrug.

Driften af mark- og skovområderne skal tage hensyn til bevarelsen af de landskabelige og naturvidenskabelige værdier.

Forbud mod ændringer af terrænet, herunder grus- og lergravning, opfyldning og planering, og mod oplagspladser.

Forbud mod træplantning uden for eksisterende haveanlæg undtagen til bevarelse og fornyelse af eksisterende bevoksning og i så fald skal beplantningen bestå af almindelige danske løvtræer.

Nye landbrugs- og skovbrugsbygninger må ikke opføres, før tegning og planer er godkendt.

Forbud mod øvrig ny bebyggelse, anbringelse eller opsætning af beboelsesvogne, boder, skure eller andre indretninger som f.eks. master og tårne.

Teltlejre, camping- og parkeringspladser må kun etableres på arealer der er godkendt hertil.

Særbestemmelser:

Fredningen er ikke til hinder for en udvidelse af Stilling Kirkegård.

Rødkol Skov skal langs søen stedse være tilplantet med et 25 m bredt bælte af almindelige danske løvtræer, undtagen hvor der før fredningen var plantet nåletræer.

2. **Stilling Søer Nord** (Overfredningsnævnet 16. januar 1963).

En status quo fredning med formål om at opretholde karakteren af landbrug.

Forbud mod bebyggelse, herunder drivhuse, lysthuse, skure, og lignende, eller skæmmende anlæg, herunder ledningsmaster. Ejer har dog ret til at opføre to sommerhuse med en nærmere angiven placering. Går de eksisterende bygninger tabt kan genopbygning ske et andet sted på det fredede areal.

Forbud mod beplantning eller hegn, som hindrer den fri udsigt fra den nord for beliggende vej. Dog tilladelse til beplantning med blandet nål og løv nedenfor skrænten mod søen.

3. **Solbjerg Sø Nord/Syd** (Overfredningsnævnet 12. februar 1965).

Generelle bestemmelser:

En status quo fredning med generelle bestemmelser som fredning nr. 1., undtagen skovbrug, skovområder og skovbrugsbygninger. Genplantning må udover med løvtræer også ske med samme slags træer som tidligere.

Levende hegn, trægrupper og enkeltstående træer må kun fjernes i særlige tilfælde. Stengærder må ikke forandres eller fjernes.

Forbud mod sejlads med "mekanisk kraft" på de dele af søen, der hører til arealer omfattet af kendelsen. Undtaget er både der anvendes til fiskeri samt, inden for et afmærket område, motordrevne både til specielt formål, som har fået tilladelse dertil.

Særbestemmelser:

Tilladelse til 3 sommerhuse, 1 enfamiliehus, bibeholdelse af et læskur og anbringelse af 3 andehuse.

2 efterfølgende tillægskendelser fra Overfredningsnævnet.

4. **Solbjerg Sø Øst** (Overfredningsnævnet 2. februar 1965).

Generelle bestemmelser:

En status quo fredning med generelle bestemmelser som fredning nr. 3, men omfatter også skovbrug, skovområder og skovbrugsbygninger.

Særbestemmelser:

Tilladelse til at anlægge en campingplads på et nærmere angivet areal og til at anbringe et redskabsskur i tilknytning til en eksisterende granplantage.

5. **Solbjerg Sø Sydvest** (Overfredningsnævnet 12. februar 1965).

Generelle bestemmelser:

En status quo fredning med generelle bestemmelser som fredning nr. 3

6. **Stilling Sø Syd** (Overfredningsnævnet 25. maj 1964).

Generelle bestemmelser:

En status quo fredning med generelle bestemmelser som fredning nr. 4. Desuden ret for Fredningsnævnet til at fastsætte et ordensreglement.

Særbestemmelser:

Tilladelse til at opføre 6 huse, 12 sommerhuse og diverse andre bygninger.

Tilladelse til enkelte læhegn og tilplantninger.

Tilladelse til planering langs søbred på enkelte ejendomme.

Tilladelse til indvinding af råstoffer samt til tørveskær på enkelte ejendomme.

Afståelse til det offentlige af arealer til stier, parkeringspladser og opholdsarealer,

Opretholdelse af privat fællesvej, der skal være åben for offentligheden.

Fredning af to bøgetræer.

Tidsbegrænset opretholdelse af ret til jagt i 10 år og fiskeri i 25 år for tidligere ejere på to arealer, der afstås til det offentlige.

Bilag 5: Floralister

<p>Karsporeplanter Mangeløv, Alm. Mangeløv, Bredbladet Mangeløv, Kær- Mangeløv, Smalbladet Padderok, Ager- Padderok, Dynd- Padderok, Kær- Padderok, Skov- Strudsvinge</p> <p>Enkimbladede Andemad, Kors- Andemad, Liden Andemad, Stor Bunke, Mose- Draphavre Dunhammer, Bredbladet Dunhammer, Smalbladet Fløjlsgræs Frytle, Mangleblomstret Frøbid Gulaks, Vellugtende Gøgeurt, Maj- Gøgeurt, Plettet Højre, Blød Hjertegræs Hundegræs, Alm. Hvene, Alm. Hvene, Kryb- Iris, Gul Kamgræs Kogleaks, Skov- Kogleaks, Strand- Kogleaks, Sø- Kvik, Alm. Kæruld, Smalbladet Miliegræs Pindsvineknop, Enkelt Pindsvineknop, Grenet Rajgræs, Alm. Rapgræs, Alm. Rapgræs, Eng- Rapgræs, Lund- Rottehale, Eng- Rævehale, Eng- Rævehale, Knæbøjet Rørgæs Siv, Blågrå Siv, Børste- Siv, Fladstrået Siv, Glanskapslet Siv, Knop- Siv, Lyse- Siv, Tudse- Skeblad, Vejbred- Star, Akselblomstret Star, Alm. Star, Blære- Star, Blågrøn</p>	<p>Star, Grøn Star, Hirse- Star, Håret Star, Knippe- Star, Kær- Star, Langakset Star, Nikkende Star, Næb- Star, Stiv Star, Stjerne- Star, Top- Star, Toradet Star, Trindstænglet Star, Tue- Sumpstrå, Alm. Svingel, Eng- Svingel, Rød- Sødgræs, Høj Sødgræs, Manna- Tagrør Vandaks, Butbladet Vandaks, Svømmende</p> <p>Tokimbladede Angelik, Skov- Baldrian, Hyldebladet Balsamin, Småblomstret Bellis Bjørneklo, Alm. Borst, Høst- Brandbæger, Eng- Brandbæger, Vand- Brunelle, Alm. Brunrod, Knoldet Brøndsel, Fliget Bukkeblad Bynke, Grå- Dueurt, Dunet Dueurt, Glat Dueurt, Hvid Dueurt, Kantet Dueurt, Kær- Dueurt, Lodden Engkabbeleje Engkarse Fladbælg, Gul Fladstjerne, Græsbladet Fladstjerne, Kær- Fladstjerne, Sump- Forglemmigej, Eng- Forglemmigej, Sump- Fredløs, Alm. Fredløs, Dusk- Fredløs, Pengebladet Fuglegræs, Alm. Galtetand, Kær- Galtetand, Skov- Gederams Gifftyde Guldakse, Kær-</p>	<p>Hanekro, Hamp- Hanekro, Skov- Hjortetrøst Hulsvøb, Alm. Høgeskæg, Kær- Hønsetarm, Alm. Kabbeleje, Eng- Kamille, Lugtløs Kamille, Skive- Kattehale Kløver, Fin Kløver, Gul Kløver, Humle- Kløver, Hvid- Knopurt, Alm. Kongepen, Alm. Korsknop Kragefod Kællingetand, Sump- Kørvel, Vild Læbeløs, Krybende Løvefod, Glat Mjødurt, Alm. Mynte, Krans- Mynte, Vand- Mælkebøtte sp. Mærke, Bredbladet Mærke, Smalbladet Natskygge, Bittersød Nellikerod, Eng- Nellikerod, Feber- Nælde, Stor Okseøje, Gul Perikon, Kantet Pileurt, Fersken- Pileurt, Vand- Potentil, Gåse- Potentil, Krybende Ranunkel, Bidende Ranunkel, Kær- Ranunkel, Langbladet Ranunkel, Lav Ranunkel, Tigger- Rapunsel, Aks- Røllike, Nyse- Skeblad, Vejbred- Skjaller, Liden Skjaller, Stor Skjolddrager, Alm. Skovsyre Skræppe, Butbladet Skræppe, Kruset Skræppe, Vand- Skvalderkål Snerle, Ager- Snerle, Gærde- Snerre, Burre- Snerre, Kær- Snerre, Sump- Storkenæb, Kløftet</p>	<p>Storkenæb, Skov- Storkenæb, Stinkende Storkenæb, Storbægret Svinemælk, Ager- Svovlrod, Kær- Sværtevæld Syre, Alm. Tidsel, Ager- Tidsel, Horse- Tidsel, Kær- Tidsel, Kål- Trævekroner Vandkarse Vandpeberrod Vandranunkel sp. Vandrøllike Vejbred, Glat Vejbred, Lancet- Vikke, Muse- Vikke, Smalbladet Viol, Eng- Vorterod Ærenpris, Glat Ærenpris, Tveskægget Ærenpris, Tykbladet Åkande, Gul Åkande, Hvid</p> <p>Træer og buske Ahorn Ask Birk, Dun- Birk, Vorte- Brombær Bævreasp Bøg El, Rød- Elm, Skov- Fyr, Bjerg- Fyr, Skov- Gedebled, Alm. Gran, Rød- Hassel Hindbær Hvidtjørn, Engriflet Hyld, Alm. Lærk, Europæisk Pil, Bånd- Pil, Femhannet Pil, Grå- Pil, Lancet- Pil, Øret Poppel sp. Røn, Alm. Slåen Æble, Skov-</p>
---	--	--	--

Floraliste for enge, moser (inkl. sumpskov) og søer langs Stilling-Solbjerg Sø og i Pilbrodalen. Oplysninger fra Århus Amt 2006 og Skanderborg Kommune 2014.

<p>Karsporeplanter Engelsød, Alm. Mangeløv, Bredbladet Padderok, Ager- Padderok. Lund- Skavgræs</p> <p>Enkimbladede Bunke, Bølget Bunke, Mose- Draphavre Dværgbunke, Tidlig Fløjlsgræs Frytle, Mangleblomstret Frytle, Mark- Gulaks, Vellugtende Gøgelilje, Skov- Gøgeurt, Tyndakset Højre, Blød Hestegræs, Krybende Hullæbe, Skov- Hundegræs, Alm. Hvene, Alm. Hvene, Kryb- Hvene, Stortoppet Kamgræs Katteskæg Kvik, Alm. Løg, Vild Rajgræs, Alm. Rapgræs, Alm. Rapgræs, Eng- Rapgræs, Enårig Rottehale, Eng- Rottehale, Knold- Rævehale, Eng- Siv, Knop- Siv, Lyse- Siv, Tudse- Star, Alm. Star, Håret Star, Pigget Star, Pille- Star, Spidskapslet Star, Vår- Svingel, Bakke- Svingel, Eng- Svingel, Fåre- Svingel, Rød-</p> <p>Tokimbladede Anemone, Hvid Angelik, Skov- Bellis Bjørneklo, Alm. Bjørneklo, Kæmpe- Blåbær</p>	<p>Blåhat Blåmunke Borst, Høst- Brandbæger, Alm. Brandbæger, Eng- Brandbæger, Vår- Brunelle, Alm. Brunrod, Knoldet Burre, Filtet Bynke, Grå- Djævelsbid Dueurt, Glat Dueurt, Kantet Dværgløvefod, Alm. Evighedsblomst, Rank Fladbælg, Gul Fladbælg, Krat- Fladstjerne, Græsbladet Fladstjerne, Stor Flipkrave Forglemmigej, Bakke- Forglemmigej, Mark- Forglemmigej, Rank Fuglegræs, Alm. Følfod Gederams Gedeskæg, Eng- Grådodder Gulerod, Vild Gæslingeblomst, Vår- Gåsemad Hanekro, Hamp- Haremad Hedelyng Hejrenæb Hjortetrøst Hulsvøb, Alm. Hyrdetaske Høgeskæg, Grøn Høgeurt, Håret Hønsetarm, Alm. Hønsetarm, Femhannet Jordbær, Bakke- Kamille, Lugtløs Klokke, Blå- Kløver, Blod- Kløver, Bugtet Kløver, Fin Kløver, Gul Kløver, Hare- Kløver, Hvid Kløver, Rød Kløver, Stribet Kløvplade Knopurt, Alm. Knopurt, Stor Kodriver, Hulkravet</p>	<p>Kommen Kongepen, Alm. Korsknep Krageklo, Mark- Kællingetand, Alm. Kørvel, Vild Lupin, Mangebladet Løvefod, Glat Løvefod, Gulgrøn Mælkebøtte sp. Nellikero, Feber- Nælde, Stor Okseøje, Gul Okseøje, Hvid Perikon, Kantet Perikon, Prikbladet Pileurt, Fersken- Pileurt, Snerle- Pileurt, Vej- Pimpinelle, Alm. Potentil, Gåse- Pragtstjerne, Dag- Ranunkel, Bidende Ranunkel, Knold- Ranunkel, Lav Rejnfan Rundbælg Rødknæ Røllike, Alm. Skjaller, Liden Skovmærke Skræppe, Butbladet Skræppe, Kruset Skræppe, Skov- Skvalderkål Sneglebælg, Humle- Snerle, Ager- Snerre, Burre Snerre, Gul Snerre, Hvid Snerre, Lyng- Stedmoderblomst, Ager- Stenbræk, Kornet Storkenæb, Blød Storkenæb, Kløftet Storkenæb, Liden Storkenæb, Pyrenæisk Storkenæb, Stinkende Svinemælk, Ager- Syre, Alm. Syre, Dusk- Sødskearm Tidsel, Ager- Tidsel, Horse- Tidsel, Kær- Timian, Bredbladet Tormentil</p>	<p>Torskemund, Alm. Tvetand, Liden Tvetand, Rød Valmue, Gærde- Vejbred, Glat Vejbred, Lancet- Vejsennep, Rank Vikke, Foder- Vikke, Muse- Vikke, Tøfrøet Vinterkarse, Alm. Viol, Hunde- Visse, Engelsk Vorterod Ærenpris, Glat Ærenpris, Mark- Ærenpris, Tveskægget Ærenpris, Vedbend-</p> <p>Træer og buske Ahorn Benved Birk, Dun- Birk, Vort- Brombær Bøg Eg, Stilk- El, Rød- Ene Fyr, Skov- Hassel Hestekastanje Hindbær Hvidtjørn, Alm. Hvidtjørn, Engriffet Hyld, Alm. Hyld, Drue- Kirsebær, Fugle- Kvalkved Løn, Spids- Mirabel Navr Nordmannsgran Pibeved, Alm. Pil, Grå- Pil, Krybende Rosa agrestis ssp. do Rose, Glansbladet Rose, Glat Hunde- Rose, Rynket Røn, Alm. Røn, Selje- Slåen Snebær, Alm. Æble, Skov- Ædelgran, Sibirisk</p>
--	--	--	--

Floraliste for overdrev/skrænter langs Stilling-Solbjerg Sø og i Pilbrodalen. Oplysninger fra Århus Amt 2006 og Aarhus Kommune 2009-2012, suppleret med enkelte, ældre oplysninger.

<p>Karsporeplanter Mangeløv, Alm. Mangeløv, Smalbladet Padderok, Lund-</p> <p>Enkimbladede Flitteraks, Enblomstret Frytle, Håret Frytle, Stor Guldstjerne, Alm. Guldstjerne, Hylster- Gøgelilje, Skov-</p>	<p>Miliegræs Rapgræs, Lund-</p> <p>Tokimbladede Brunrod, Knoldet Burre, Skov- Desmerurt Fladstjerne, Stor Fuglegræs, Alm. Galtetand, Skov- Jordbær, Skov- Kodriver, Fladkravet</p>	<p>Lungeurt, Alm. Lærkespore, Liden Løgekarse Nellikeroed, Feber- Ranunkel, Nyrebladet Skovarve Skovsyre Storkenæb, Stinkende Viol, Krat- Viol, Skov-</p>	<p>Træer og buske Ahorn Ask Birk, Vortebrombær Bøg Eg, Stilk- Elm, Skov- Gedebled, Alm. Hassel Hyld, Drue- Kirsebær, Fugle- Lærk sp.</p>
--	---	---	---

Floraliste for skove langs Stilling-Solbjerg Sø og i Pilbrodalen. Oplysninger fra P. Wind, Oversigt over Botaniske Lokalteter 7., Århus Amt. Det bemærkes, at skovene ikke er nær så grundigt undersøgt som de lysåbne naturtyper.

Bilag 6: Fugleliv

På grund af den forholdsvis smalle bredzone og den hurtigt tiltagende vanddybde med sparsom undervandsvegetation er Stilling-Solbjerg Sø ikke nogen specielt god fuglelokalitet. På og omkring søen yngler bl.a. gråand, gravand, knopsvane, blichøne, rørhøne, toppet - og sorthalset lappedykker samt sumpsangere som nattergal, kærsanger og rørsanger. Desuden er søen en vigtig rasteplads for eksempelvis taffeland, troland og hvinand.